

KÜLTÜREL COĞRAFYA BAKIMINDAN HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER DERS PROGRAMLARINA BİR YAKLAŞIM

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Vedat ŞAHİN¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, vsahin@nku.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-5502-5219.

Geliş Tarihi: 27.11.2018 Kabul Tarihi: 03.04.2019

Öz: Kültürel coğrafya, kültür ile coğrafyanın kesim sahasında yer alır. Bununla birlikte kültürel coğrafya oldukça geniş bir kapsam ve içeriğe sahip olduğundan çok çeşitli tanımlar yapılabilmesine olanak vermiştir. Kültürel coğrafya, kültür ile coğrafya arasındaki bağlantıları kuran, bunlar arasında determinist yaklaşımlar sergileyen bir sahadır. Okullarda toplumun kendine has bilgisi, becerileri, dil ve kültürel özellikleri yeni nesillere aktarılır. Türkiye’de ilk ve orta dereceli okullarda kültür konusu daima önemli olmuştur. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda kültürel coğrafya konularına geniş yer verilmiştir. Diğer yönden genç nesillerin karmaşa ve zihinsel bunalım yaşamaması için kültürel unsurları yeterli düzeyde öğrenmesine gereksinim vardır.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının hedefleri arasında, kültürel değerlerini tanıyan ve bunları yaşama isteği duyan bireyler yetiştirilmesi, yer alması önemlidir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki “kültür ve miras” öğrenme alanı başta olmak üzere bir çok konu içeriğiyle kültürel coğrafya kapsamındadır. Bu çerçevede ele alındığında özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kültür konularına önemli yer verildiği ve kültürel coğrafya analizine imkan tanıdığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de yeterli düzeyde kültürel coğrafya çalışmaları bulunmamaktadır. Çalışmada esas olarak nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Coğrafya, Eğitim, İlköğretim, Türkiye.

AN APPROACH TO LIFE SCIENCE AND SOCIAL SCIENCES CURRICULUM IN TERMS OF CULTURAL GEOGRAPHY

Abstract:

Cultural geography is located in the junction point of culture and geography. Along with this, since the cultural geography has a wide scope and content, it has allowed a wide variety of definitions. Cultural geography is a field that establishes connections between culture and geography and exhibits determinist approaches among them. In schools, the knowledge, skills, language and cultural characteristics of the society are passed on to new generations. The subject of culture has always been important in primary and secondary schools in Turkey. Cultural Geography subjects are given a great place in the Life Science and Social Studies Course Curriculum. On the other hand, young generations need to learn adequate cultural elements in order to avoid confusion and mental crisis.

Among the objectives of the Life Science curriculum, it is important to educate individuals who recognize their cultural values and desire to live them. In addition, in the Social Studies Curriculum, many subjects, especially in the field learning of "culture and heritage", have a cultural geography scope. In this context, it is seen that especially the Social Studies Course Curriculum is given an important place in the cultural subjects and enables the analysis of cultural geography. However, there is no adequate cultural geography studies in Turkey. Qualitative research methods were used in this study.

Keywords: Cultural Geography, Education, Primary Education, Turkey

GİRİŞ

Kültür kavramı çok geniş olup kültür üzerine çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan birisi, insan tarafından geliştirilen ve her kuşağın sırayla öğrendiği geleneksel davranışların tümüdür (Günay, 2016, 25). Kültür, insanın düşünce, niyet ve amaçları doğrultusunda ve insan tarafından meydana getirilen her şeydir (Doğan, 2012). Kültür, bir toplumda taklit, eğitim ve örnek alma yoluyla gelecek nesillere aktarılır. Kültür insanlar arasındaki farklılıklara katkı sağlayan fiziki bir çevrede gelişir (Getis, Bjelland, Getis, 2011, 143-150). Kültürün içine din, dil, mimari, sanat, edebiyat, gelenek, örf, adet, estetik ve ahlak gibi insan ve çevresinde gelişen maddi ve manevi unsurların hepsi girmektedir.

Bütün halkların kendine has kültürel özellikleri vardır. Örneğin Türk milleti kendine özgü bir dil, din, edebiyat, sanat, müzik, mimari ve hukuk anlayışına sahiptir (Gömeç, 2012). Bunun yanında İngiliz kültürü, Çin kültürü veya Hispanik kültürü gibi bir medeniyete atfedilen kavramlar yanında «popüler kültür», sanat kültürü, «yerli kültür», «gençlik kültürü», «siyah kültür», «işçi sınıfı kültürü», «batı kültürü», «kurum kültürü», «yoksulluk kültürü» ve «halk kültürü» gibi kavramlar da vardır. Dolayısı ile kültür fikri, tüm bu süreçlerin, faaliyetlerin, yaşam biçimlerinin ve kültürel üretimin hiyerarşik bir düzenini gösterir (Mitchell, 2000). Ancak bir yeniliği, kültürün bir ögesi olarak değerlendirebilmek için, onun toplumsal bakımdan bir manasının olması gerekir (İlgar ve İlgar, 2013).

Kültürel coğrafya, insan kültürlerinin coğrafi konumlarını, insan- çevre ilişkisi içinde ele alır (Özey, 2014). Dolayısı ile kültürel coğrafya, kültüre ait unsurlar ile fiziki ve beşeri coğrafya arasındaki bağlantıları kuran, bunlar arasında determinist yaklaşımlar sergileyen bir sahadır. Bu çerçevede kültürel coğrafya dil, din, örf, adet, giyim, gıda, müzik ve sanat gibi kültürel unsurları coğrafi bir yaklaşımla ele alır ve yorumlar. Kültürel coğrafya, kültür grupları ile toplumsal mekan arasındaki ilişiyi coğrafi bakımından inceler, bunları tasvir ve analiz eder (Tanrıku, 2014, 114). İnsan tarafından meydana getirilmiş her ne varsa kültür içinde olduğu gibi, kültür coğrafyası da kültürü oluşturan bütün eşyalara, düşünceye, uygulamaya ve duyguya odaklanır (Anderson, 2010). Kültürel coğrafya, kültürü anlamının nerdeyse bütün yolları ile bağlantılıdır.

Kültürel coğrafya, kültürel farklılıkları, vatandaşlık, aidiyet ve bunların sosyal süreçleri gibi çok çeşitli konuları ele alan bir içeriğe sahiptir. Bu yönü ile kültürel coğrafya sosyal, ekonomik ve politik coğrafya ile yakından ilgilenmekte ve değerlendirme yaparken fiziki coğrafya unsurları ile birlikte bunları da dikkate almaktadır. Kültür coğrafyası bir taraftan sosyal ilişkilerin görünüşü ile ilgilenirken, diğer taraftan maddi dünya ile insan arasındaki ilişkileri ele alarak yorumlar.

Son yirmi yılda kültür coğrafyası önemli düzeyde teorik ve metodolojik değişimlere uğramıştır. Kültürel coğrafya uzun bir kurumsal ve entelektüel tarihe sahip olsa da, beşerî ve sosyal bilimlerde son dönemlerde görülen dönüşümlerin bu alana da yansımaları nedeniyle, çağdaş kültürel coğrafya kendini yeniden konumlandırmıştır. Bu bağlamda kültürel coğrafyanın gelişimine bakıldığında bazı önemli bilim adamları dikkat çeker. Bunlardan birisi de Carl Sauer'dir. Kültürel coğrafya ile ilgili Carl Sauer'in 1923 yılına kadar uzanan çalışmaları dikkati çekmekle birlikte 1927 yılındaki Kültürel Coğrafya'da Son Gelişmeler (Recent Developments in Cultural Geography) adlı çalışması önemli bir adım olmuş sonraki yıllarda da bu alandaki çalışmaları devam etmiştir (Martin, 2009). Sauer, kültürle ilgili bütün maddi unsurların görünümüne üzerine (Landscape) damgasını vurduğunu savunmuştur (Tümertekin, Özgüç, 2016).

1960'lı yıllarda davranışsal psikoloji ve niceliksel yöntemlerin coğrafyaya aktarılması ile birlikte mekânsal model oluşturma arzusu kültürel coğrafyacılarca cazip gelmiştir. 1970'lerde ve 1980'lerde, toplumların ekonomik Marksist yorumları geniş bir eleştirel bakış odağına gelmiş bir kültürel coğrafya anlayışı gelişmiştir. Son yıllarda ise, artık "kültürel dönüş" olarak adlandırılan sahada özellikle hızlı değişiklikler olmuştur (Duncan, Johnson, And Schem, 2004). Ancak kültürel coğrafya, 1980'lere girerken, çeşitlilik gösteren yeni olaylar hakkında yeterince donanımlı değildi. Nitekim örneğin, yeni bir feminizm dalgasının yükselişi, sermayenin devam eden küreselleşmesi, cinsellik siyasetinin artan önemi, hatta daha geniş bir ifadeyle, siyasetin kendisinin daha da "kültürel" hâle gelme biçimi ve yeni gelişen bir şehirde işçi sınıfının yok olması hakkındaki konularda kendini yenileyememişti. Dolayısı ile 1960'lı ve 1970'li yılların dünya anlayışının değişmesine bağlı olarak kültürel coğrafyanın da onunla değişmesine ihtiyaç vardı (Mitchell, 2000). Diğer yönden bu süreçte kesin olan şey, kültürel coğrafyanın giderek daha popüler hâle gelmesidir. Günümüzde öğrenciler için daha fazla kültürel içerikli kurslar ve kitaplar vardır (Blunt, Gruffudd, May, Ogborn and Pinder, 2003, 1-6). Okullarda insanların farklı kültürleri ve kendi kültürlerini tanımaya yönelik bir çok konuya yer verilmiştir. Zira günümüzde okulların bir amacı da gençlerin sosyalleşmesine hizmet etmektir (Pratt, 1990, 291-312). Çünkü okullar bir toplumun bilgi, beceri, dil ve kültürlerini bir nesilden diğerine aktardığı resmi araçlardır (Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, 1990, 96-130). Bu anlamda okullar kültürel coğrafya edinimi bakımından büyük bir boşluğu doldurmaya hizmet etmektedir.

Okullar, dünyadaki farklı coğrafyalardaki kültürel unsurları anlamayı ve yorumlamayı sağlamaya hizmet eder. Bu anlamda Türkiye'deki kültürel değerleri bilmek ve var oldukları coğrafyanın mekânsal özelliklerini kavramak bakımından kültürel coğrafya yaklaşımlarına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda örneğin Türk kültürünü ele aldığımızda farklı coğrafi bölgeler ve çeşitli kültürel halk birimleri vardır (Türkdoğan, 2017). Ancak daha geniş bir coğrafi ve tarihi kapsamda yaklaşıldığında Türkiye, tarihi geçmişi ve dil ailesi yönüyle Asya kültürü içinde iken, Anadolu'nun coğrafi konumu itibarıyla Orta Doğu kültürü içindedir. Ayrıca Akdeniz'e komşu yaşam ve yerleşme özellikleriyle Akdeniz kültürünün, Müslüman oldukları için İslam kültürünün içinde yer alır (Gümüştekin, 2007). Bütün bunların coğrafi mekân ile kültür etkileşimi çerçevesinde aktarılmasında ise okullardaki ders programları önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda yeni nesillerin temel algılarının geliştiği ilk ve orta dereceli okullarda dikkatlice seçilmiş programlar içinde yer alacak kültürel coğrafya konularının büyük önemi vardır. Çünkü bireyler, bağlı oldukları toplulukların oluşturduğu coğrafi etmenlerin kendi benliklerine yaptıkları katkıları zamanla içselleştirme eğilimi gösterirler (Gezgin, İralı, 2017).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, kültürel coğrafya bakımından konuya yaklaşılarak sosyal bilgiler ve hayat bilgisi derslerine bir yaklaşım sergilemektir. Kültürel coğrafya bakımından 2018 yılı sosyal bilgiler ve hayat bilgisi ders programlarını inceleyerek bunlara ilişkin çıkarımlarda bulunmaktır.

Türkiye’de kültür üzerine özellikle coğrafya alanı dışından olmak üzere pek çok yayın bulmak mümkündür. Bununla birlikte doğrudan kültürel coğrafya konularını ele alan akademik çalışmalar çok az yapılmıştır. Bu çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağı, bundan sonra bu alan üzerine çalışma yapacaklara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada esas olarak doküman incelemesine dayalı nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Zira nitel veri toplama yöntem ve tekniklerinin temel mantığında, nitel özellik taşıyan kavram, düşünce, eylem ve ifadelerin anlamlandırılması ve çözümlenmesi bulunmaktadır (Yeşil, 2014, 72). Çalışmada güvenilirlik ve geçerliliği yükseltmek amacıyla, elde edilen verilerin başka araştırmacılar tarafından incelenmesi sağlanmıştır (Akturan, 2017). Zira bir dokümanın güvenilirliği ve doğruluğu, araştırmanın kalitesini ve sonuçlarını etkilemektedir. Bu nedenle araştırma ile ilgili dokümanlara ulaşıldıktan sonra, bu dokümanların akademik içeriği sorgulanmış ve orijinalliği teyit edildikten sonra çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada MEB’in hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri öğretim programları dikkate alınmış, diğer derslerin müfredatlarına doğrudan yer verilmemiştir. Bu bağlamda kültür üzerine çeşitli kütüphanelerde kitap taraması yapılmış, internette yayınlanan akademik kaynaklar incelenmiş, çeşitli dergi, rapor ve belgeler gözden geçirilmiştir. Ayrıca yükseköğretim düzeyinde coğrafya bölümlerinde kültür coğrafya ile ilgili ders ve müfredatları gözden geçirilmiştir.

BULGULAR

Kültür, insanın yaptığı her şey olarak ele alındığında kültürel coğrafya insanın çevredeki her türlü izini konu edinir. Bu açıdan coğrafya ders müfredatlarındaki insan ve doğa etkileşiminin yer aldığı her türlü öge, kültürel coğrafyanın konusu içinde yer almaktadır. Bu bağlamda doğrudan coğrafyası olarak müfredatlarda yer almakla birlikte birçok konuyu kültürel coğrafyanın kapsamı içinde değerlendirmek mümkündür. Bununla birlikte salt bir doğa olayı, coğrafyanın konusu olmakla birlikte kültürel coğrafyanın konusu içinde yer almaz. Bunun gibi insanın beden organları başka bilim dallarının konusudur. Ancak insanın bunlar vasıtası ile meydana getirdiği her türlü unsur kültürel coğrafya bakımından değerlendirmeye ve analiz edilmeye konu olabilir. Bir örnek verecek olursak bir mimarın hayatı, biyografinin konusu içinde yer alırken, yaptığı eserler ve bunların bulunduğu coğrafi çevre içinde yorumlanması kültürel coğrafyaya konu olur.

Gerek kanun gerekse müfredat bakımından kültür konusuna birçok belgede yer verilmiştir. Bunlardan 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini öğrencilere kazandırmak" ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca millî ahlak ve millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilmesi, millî kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapılması gerektiğine yer verilmektedir.

İlk ve orta derecede okullarımızda kültür konusu önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda eğitim sistemimiz, yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) kültür konusuna yer verilmiştir. Burada belirtilen koşullardan birisi, Türkiye'de eğitim anlayışı içinde "kültürlerarası yetkinlik" kazanılması için gerekli niteliklerin bulunması ve bu bağlamda öğrencilerde bir "kültürel farkındalık" sağlanmasıdır (Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2018). Bu açıdan gerek yerel ölçekte gerekse dünya ölçeğinde kültürleri tanımak ve bunların özellikleri hakkında fikir sahibi olmak 2018 öğretim programları içinde yer verilen ve elde edilmesi arzu edilen yeterlilikler arasında yer almaktadır.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı çerçevesinde öğrencilerin "kültürel değerlerini yaşatmaya istekli" olması hedefler arasında yer almaktadır. Bunun yanında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel yaşam becerileri arasında "Millî ve Kültürel Değerleri Tanıma" yer almaktadır. Bu çerçevede Hayat Bilgisi dersinin birinci sınıftaki kazanımları arasında ülkemizdeki farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark etme, yer almaktadır. İkinci sınıfta ise kazanımlarda öğrencilerin yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini incelemeleri ve bu bağlamda öğrencilerin gelenek ve görenekler, yemek, giyim, kuşam, müzik ve yöresel oyunlar ile ilgili araştırma yapmaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duymaya yer verilmiştir. Üçüncü sınıfta ise ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katkı sağlaması, istenmiştir (Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kültürel coğrafya konularına yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı için belirlenen 7 öğrenme alanından bir tanesi "kültür ve miras" tır. 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kültür ve miras öğrenme alanının kazanım sayısı, ders saati ve süre oranları tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanım Sayısı, Ders Saati ve Süre Oranı

Sınıflar	4. Sınıf			5. Sınıf			6. Sınıf			7. Sınıf		
	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati
Kültür ve Miras	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	22	5	27,8	30

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Kültür ve miras» öğrenme alanının genel olarak içeriği şu şekilde ifade edilmiştir; «bu öğrenme alanı, kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapıya sahiptir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Böylece öğrenciler kültürel öğelerin, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında kültürümüzün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığı kavratılır.»

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) dördüncü sınıfların «Kültür ve miras» öğrenme alanında aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile değişim ve sürekliliği algılama gibi becerilerin öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak ve örnekler vererek anlamaları hedeflenmiştir. Bunun için yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılması tavsiye edilmiştir. Ayrıca kültürel unsurlardan olan geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırmalar yaparak kavramaları gerektiği, ifade edilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında dördüncü sınıfların «küresel bağlantılar» öğrenme alanında öğrencilerin farklı kültürlere saygıyı ve kültürel mirasa duyarlılığı kazanmaları ve empati becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırmaları tavsiye edilmiştir. Bu bağlamda görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun ve aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulması istenmiştir (Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) beşinci sınıfların “Kültür ve miras» öğrenme alanında öğrencilerin kültürel mirasa duyarlılık sağlanması hedeflenmekte ve çevredeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanımaları istenmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirilmesi ve kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz etme yeteneğini kazanmaları hedeflenmektedir. Bu çerçevede somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine katkıları hakkında farkındalık oluşması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirlemeleri, bunları kavramaları arzu edilmektedir. Diğer yönden “üretim, tüketim ve dağıtım” öğrenme alanında, ekonomik faaliyetler ile kültür arasındaki ilişkileri öğrencilerin öğrenmesi gerektiği dile getirilmekte ve öğrencilerin yaşadığı çevresinin ekonomik faaliyetlerini tanımaları ve insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz etmeleri istenmektedir. Bu yönüyle ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durularak analiz yapabilmelerinin sağlanması istenmektedir. Ayrıca “küresel bağlantılar” öğrenme alanında kültür endüstrisini anlamaları istenmekte, turizm konusunda ise farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımalarının, kültürel zenginliğe etkisi üzerinde durulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Altıncı sınıfların Sosyal Bilgiler Dersi Programında (2018) “birey ve toplum” kazanım alanında kültürel bağların toplumsal birtelliğin oluşmasındaki yerinin ve rolünün analiz edilmesi istenmekte din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurların ele alınmasına yer verilmektedir. “Kültür ve miras” öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık yeteneğinin kazanılması istenmekte Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunması, destan ve yazıt gibi kaynaklardan yararlanılması vurgulanmaktadır. Kültürel bakımdan İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlamaları, Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark edecek bir birikim elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Selçukluları Dönemi’nde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerin Anadolu’nun yurt edilme süreci üzerindeki etkisine vurgu yapılmasının yanında tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklayacak bir birikim oluşturulması hedeflenmektedir. “Bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanında ise bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürmeleri istenmektedir. “Küresel bağlantılar” öğrenme alanında öğrencilerin, ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel ilişkilerini kavraması istenmekte ve ülkemizin sahip olduğu siyasal, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz edebilecek yetkinliğe ulaşmaları hedeflenmektedir. Ayrıca popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgulanması istenmekte ve kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği üzerinde farkındalık oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yedinci sınıfların Sosyal Bilgiler dersi programında (2018) “Birey ve toplum” öğrenme alanında medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışmaları ve seçilen bir iletişim kanalının (TV, İnternet, akıllı telefonlar vb.) bireyler arasındaki iletişimi ve toplumsal olarak da kültürü nasıl değiştirdiğini ele almaları istenmiştir. “Kültür ve miras” öğrenme alanında Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verilmesi istenmiş, yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklere yer verilerek konunun açıklanması tavsiye edilmiştir. Bu çerçevede kültürel unsurlardan Osmanlı devletindeki gaza ve cihat anlayışına yer verilmiştir. Ayrıca “küresel bağlantılar» öğrenme alanında çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıların sorgulanmasına yer verilmiştir.

Tartışma ve Sonuçlar

Kültürel coğrafyanın içerik çeşitliliği ve kapsamının genişliği tanım koymayı zorlaştırmaktadır. Çünkü kültürel coğrafya, tek bir coğrafya alanı üzerine yorum yapmaktan oldukça uzak olup, coğrafyanın bütün alanlarını dikkate almak zorunda ve bunları kültür ile etkileşim içinde değerlendirme yapma konumundadır. Bunu yaparken sosyoloji, tarih, din ve edebiyat gibi çok sayıda disiplinden istifade eder, ancak yorumlamaları coğrafya çerçevesinde yapan bir özelliğe sahiptir. Bir kültürel coğrafya yaklaşımı, bir mekânda meydana getirilmiş izler için tüm unsurları, aktiviteleri, fikirleri ve şartları birlikte alarak analiz eder ve sorgular.

Coğrafya ders müfredatlarındaki insan ve doğa etkileşiminin somut olarak hayata yansımaları konu edinen öğeler, kültürel coğrafyanın konusu içinde yer alır. Ayrıca doğrudan kültür coğrafyası olarak müfredatlarda yer alması da birçok konu kültürel coğrafyanın da kapsamına girmektedir.

İlk ve orta derecede okullarımızda kültür konusu önemli bir yere sahip olup bir çok ders içine yansımıştır. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında, kültürel değerlerini yaşatmaya istekli ve kültürel değerleri tanıyan nesiller yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı özellikle “Kültür ve miras” öğrenme alanında olmak üzere bir çok konu içeriğiyle kültürel coğrafya ile ilişkilidir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ekonomik faaliyetler ile kültür arasındaki ilişkiler, nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki bağlantıların analizi, kültürel coğrafya kapsamına girmektedir. Bunun yanında kültür endüstrisini farklı ülke toplumlarını tanıma, bunların kültürel zenginliğe etkisini açıklama ve coğrafya ile ilişkilendirme konuları yer almaktadır. Bunun gibi, ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel ilişkilerinin kavratılması ve çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıların sorgulanması, kültürel coğrafya içeriklidir.

Bu çerçevede ele alındığında ilk ve orta öğretim kurumları için yapılan öğretim programlarında kültür konularına önemli yer verildiği ve kültürel coğrafya analizine yönelik önemli bir içeriğe sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin içerik yönünden kültürel coğrafya ağırlıklı ol-

duğu, kültürel coğrafya konularına geniş bir perspektifte yer verildiği görölmektedir. Diğer yönden bir kültür unsuru, toplumda yaşam için yararlı olan temel bilgi ve becerileri içeriyorsa, ilköğretim müfredatlarında yer kazanması gerekir (Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, 1990, 96-130). Bu husus dikkate alındığında Türk kültür unsurlarının hayata dönük yüzü ile toplumsal yapı içinden kaybolmaması ve diri tutulabilmesi için ders kitaplarının hazırlanış tarzının büyük önemi vardır.

Bununla birlikte Türkiye’de yeterli düzeyde kültürel coğrafya çalışmalarına yer verildiğini söylemek mümkün değildir. Türkiye’de kültür alanında özellikle edebiyat, sosyoloji ve tarih bilimlerine ait yaklaşımlar ile verilmiş eserler ön plana çıkmaktadır. Coğrafi analizler yapan ve bu çerçevede eserler bırakmış olan coğrafyacı oldukça azdır.

Her kültürün kendine has güzellikleri vardır. Bunu anlamak için onun geliştii coğrafyanın şartlarını, tarihini ve günümüzdeki kültürel özelliklerini bilmek gerekir. Öğrenciler farklı coğrafyalara ait kültürel çeşitliliği öğrendikçe kültürel farklılıkların, dünyadaki coğrafi özelliklere bağlı olarak değişiklik gösterdiğini anlayacaktır. Bu açıdan dünyadaki kültürel çeşitliliklerin, hoşgörü örnekleri ile birlikte verilmesi, toplumsal barışa ve dayanışmaya katkı sağlayacaktır. Farklı kültürleri tanıma ve onlara saygı gösterme, toplumsal bazda huzurlu yaşamak için gerekli unsurlardan olduğunu ilköğretim yıllarında öğrencilere öğretmek gerekir.

Öğrencilerin kültürel coğrafya konularını işlerken özellikle sorgulayıcı olmaları, görüş alışverişi yapmaları, gerçek hayatın içindeki kültürel unsurlar ile coğrafi bilgi arasındaki bağlantıyı kurmaları gerekir (Oruç, Tokçan ve Demirkaya, 2017).

Kaynakça

- AKTURAN, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ANDERSON, J. (2010). *Understanding Cultural Geography*, Routledge, New York.
- BLUNT, A., GRUFFUDD, P., MAY, J., OGBORN, M., ve PİNDER, D. (2003). **Introduction**, 1-6, (Ed.), Alison Blunt, Pyrs Gruffudd, Jon May, Miles Ogborn and David Pinder; *Cultural Geography in Practice*, Hodder Education, London,
- DUNCAN, J.S., NUALA, C. J. ve RICHARD H. S. (2004). **Introduction**, (Ed.), James S. Duncan; Nuala C. Johnson and Richard H. Schein, *A Companion to Cultural Geography*, Blackwell Publishing, Oxford.
- GEOFFREY J. M. (2009) Introduction.111-119. **Carl Sauer On Culture And Landscape: Readings And Commentaries** (Ed.), W. M. Denevan, and K. Mathewson, Louisiana State University Press, Baton Rouge.

- GETİS, A., BJELLAND, D. M. ve GETİS, V. (2011). **Introduction to Geography**, McGraw-Hill Education, New York.
- GEZGİN, S. ve İRALI, A. E. (2017). **Modern Ortamda Kültürel Kimliğin Sayısal Yansımaları**, 49-64, (Ed.), S. Gezgin – T. Akdal, İletişim ve Kültür, Eğitim Yayınevi, Konya,.
- GÖMEÇ, S. (2012). **Türk Kültürünün Ana Hatları**, Ankara, Berikan Yayınevi.
- GÜMÜŞTEKİN, N. (2007). "Kültür Kavramı ve Osmanlı'dan Günümüze Kültürel Yapının İncelenmesi", **38. ICANAS/Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Ankara.
- GÜNAY, V. D. (2016). **Kültür Bilime Giriş**, İstanbul, PapatyaBilim Üniversite Yayıncılık.
- ILGAR, S. C. ve ILGAR, M. Z. (2013). "Küreselleşme ve Kültür", **Sebahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, S.3, ss.23-36.
- MEB (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2018.
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2018 (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7. Sınıflar)
- MEB, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.1739.pdf>
- MİTCHELL, D. (2000). **Cultural Geography: A Critical Introduction**, Blackwell Publishers, Oxford.
- ORUÇ, Ş., TOKÇAN, H. ve DEMİRKAYA, H. (2017). **Osmanlı Dönemi Coğrafya Ve Coğrafya Öğretimi**, Ankara, Pegem Akademi Yayınevi.
- ÖZEY, R. (2014). **Kültürel Coğrafya**, İstanbul, Aktif Yayınları.
- ÖZLEM, D. (2012). **Kültür Bilimleri Ve Kültür Felsefesi**, İstanbul, Notos Kitap Yayınevi
- PRATT, D. (1990). Textbooks and the School Context, 291-312. (Ed.), John R. Mallea & JonathanC. Young, *Cultural Divercity And Canadianian Education*. Carleton University Press, Ottawa.
- ROYAL COMMISSION ON BILINGUALISM AND BICULTURALISM (1990). Education: The Cultural Contribution of the Other Ethnic Groups, 96-130. (Ed.), John R. Mallea & Jonathan C.Young, *Cultural Divercity and Canadianian Education*, Carleton University Press, Ottawa.
- TANRIKULU, M. (2014). **Coğrafya ve Kültür**, Ankara, Edge Akademi Yayınları.
- TÜMERTEKİN, E. ve ÖZGÜÇ, N. (2016). **Beşeri Coğrafya**, İstanbul, Çantay Yayınları
- TÜRKDOĞAN, O. (2017). **Sosyo-Kültürel Bölge Araştırmaları**, Konya, Çizgi Kitabevi.
- YEŞİL, R. (2014). Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri, (Ed.), Remzi Y. Kılcal, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.